

УДК 908 (477.51)

ЮЦЕВИЧ

Павло Олександрович

здобувач наукового ступеню

Національний університет

«Чернігівський колегіум» імені

Т. Г. Шевченка

pavlo.yutsevych@gmail.com

orcid.org/0000-0002-3461-9165

(м. Чернігів, Україна)

ГОНЧАРНА МАЙСТЕРНЯ У СЕЛІ ОЛЕШНЯ, ЯК ОСОБЛИВЕ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ О. Ф. ЛІНДФОРСА

У статті досліджується проблема вшанування пам'яті земського діяча Чернігівської губернії та одного з провідних лібералів-конституціоналістів Російської імперії Олександра Федоровича Ліндфорса (1837–1890). Більш детально дана студія розкриває історію створення гончарної майстерні в с. Олешня, яка повинна була носити ім'я О. Ф. Ліндфорса. Метою даної статті є висвітлення проблеми реалізації заснування гончарної майстерні в с. Олешня, а також дослідження позиції щодо даної справи Чернігівського губернського земства, Городнянського повітового земства й найближчого оточення О. Ф. Ліндфорса. Основними методами дослідження були історико-генетичний та ретроспективний. Науковою новизною виявилось введення до наукового обігу проблеми вшанування пам'яті О. Ф. Ліндфорса через вперше проведений аналіз перебігу подій, що передували заснуванню гончарної майстерні його імені. У ході дослідження ми дійшли висновків, що як і всі справи, над якими не здійснює контроль по-справжньому зацікавлена людина, учбова земська гончарна майстерня зазнала занепаду. З одного боку, повітове і губернське земство не мали власного зиску від цієї справи. З іншого, П. М. Пашутинський, що був призначений завідуючим майстернею, зовсім інакше уявляв собі її організацію, а також не міг втілити свої плани через

рішення земської управи. Спадкоємці О. Ф. Ліндфорса, які за умовами договору мали право на 50% вартості гончарні у випадку її продажу, не переймалися розвитком справи свого родича. Втім, с. Олешня й досі відоме майстерністю місцевих гончарів і особливою якістю виробів. І в селі більшість сучасних умільців з гончарства є спадкоємцями знань вихованців гончарної майстерні імені О. Ф. Ліндфорса. Таким чином, справа створення такого закладу, хоч і зазнала успіху, втім не реалізувала всі можливості. Увіковічення пам'яті О. Ф. Ліндфорса було виконане у доволі оригінальний спосіб, втім, з огляду на минулі роки, не змогло уберегти той першопочатковий зміст присвяти для нащадків. Ще у дореволюційну добу спеціалізовані видання оминали вказувати присвяту майстерні в честь О. Ф. Ліндфорса, що породжувало швидке забуття.

Ключові слова: О. Ф. Ліндфорс, гончарна майстерня, гончарство, земство, Олешня, Чернігівська губернія.

THE POTTERY WORKSHOP IN THE VILLAGE OF OLESHNIA AS A SPECIAL HONOR OF A. LINDFORS' MEMORY

The article examines the problem of honoring the memory of the Chernihiv provincial zemstvo figure and one of the leading liberals-constitutionalists of the Russian Empire Alexander Lindfors (1837–1890). In more detail, this research reveals the history of the pottery workshop in the village Oleshnia, which was supposed to be named after A. Lindfors. The purpose of this article is to highlight the problem of establishing a pottery workshop in the village. Oleshnia, as well as a study of the position on this case of the Chernihiv provincial zemstvo, Horodnia county zemstvo and the immediate entourage of A. Lindfors. The main research methods were historical-genetic and retrospective. A scientific novelty was to introduce the problem of honoring the memory of A. Lindfors through the first analysis of the events that preceded the founding of a pottery workshop named after him. In the course of the research, we came to the conclusion that, like all cases over which a truly interested person does not exercise control, the educational zemstvo pottery workshop has declined. On the one hand, the county and provincial zemstvos did not have their own profit from this case. On the other hand, P. Pashutinsky, who was appointed head of the workshop, had a completely different idea of its organization, and could not implement his plans due to the decision of the zemstvo. The heirs of A. Lindfors, which under the terms of the contract were entitled to 50% of the value of the pottery in the event of its sale, did not care about the development of their relative's case. However, Oleshnia is still known for the skill of local potters and the special quality of the products. And in the village most of the modern potters are the heirs of the knowledge that studied by the students of the pottery workshop named after A. Lindfors. Thus, the creation of such an institution, although successful, did not realize all possibilities. The perpetuation of the memory of A. Lindfors was done in a rather original way, however, given the past years, it failed to preserve the original meaning of the dedication for posterity. Even in the pre-revolutionary

era, specialized publications avoided indicating the dedication of the workshop in honor of A. Lindfors, which gave rise to rapid oblivion.

Key words: *A. Lindfors, pottery workshop, pottery, zemstvo, Oleshnia, Chernihiv province.*

ГОНЧАРНАЯ МАСТЕРСКАЯ В СЕЛЕ ОЛЕШНЯ КАК ОСОБОЕ ПОЧТЕНИЕ ПАМЯТИ А. Ф. ЛИНДФОРСА:

В статье исследуется проблема почтения памяти земского деятеля Черниговской губернии и одного из ведущих либералов-конституционалистов Российской империи Александра Федоровича Линдфорса (1837–1890). Более подробно данная студия раскрывает историю создания гончарной мастерской в с. Олешня, которая должна была носить имя А. Ф. Линдфорса. Целью данной статьи является освещение проблемы реализации основания гончарной мастерской в с. Олешня, а также исследования позиции по данному делу Черниговского губернского земства, Гродненского уездного земства и ближайшего окружения А. Ф. Линдфорса. Основными методами исследования были историко-генетический и ретроспективный. Научной новизной оказалось введение в научное обращение проблемы почтения памяти А. Ф. Линдфорса через впервые сделанный анализ хода событий, предшествовавших основанию гончарной мастерской его имени. В ходе исследования мы пришли к выводу, что как и все дела, над которыми не осуществляет контроль по-настоящему заинтересованный человек, учебная земская гончарная мастерская пришла в упадок. С одной стороны, уездное и губернное земство не имели собственной выгоды от этого дела. С другой, П. М. Пашутинская, который был назначен заведующим мастерской, совсем иначе представлял себе ее организацию, а также не мог воплотить свои планы из-за решения земской управы. Наследники А. Ф. Линдфорса, которые по условиям договора имеют право на 50% стоимости гончарные в случае ее продажи, не занимались развитием дела своего родственника. Впрочем, с. Олешня до сих пор известно мастерством местных гончаров и особым качеством изделий. И в селе большинство современных умельцев по гончарству являются наследниками знаний воспитанников гончарной мастерской имени А. Ф. Линдфорса. Таким образом, дело создания такого заведения, хотя и претерпело успех в начале, однако не реализовало все возможности. Почтение памяти А. Ф. Линдфорса было выполнено в довольно оригинальный способ, причем, учитывая прошлые годы, не смогло уберечь тот первоначальный смысл посвящения для потомков. Еще в дореволюционное время специализированные издания забывали указывать, что мастерская носит название в честь А. Ф. Линдфорса, что привело к быстрому забвению.

Ключевые слова: А. Линдфорс, гончарная мастерская, гончарство, земство, Олешня, Черниговская губерния.

Постановка проблеми. Особа Олександра Федоровича Ліндфорса (1837–1890) у свій час слугувала прикладом відданого справі земського діяча, дворянина-ліберала, який, незважаючи на бюрократичні перепони, намагався покращити життя громадянського суспільства Російської імперії. Для своїх сучасників він постав одним із зачинателів конституційного руху, найближчим соратником І. І. Петрункевича у 1870-х рр. І якщо ім'я останнього доволі відоме, то, на превеликий жаль, О. Ф. Ліндфорс залишається *persona incognita* для наукового виміру пізнання історичної минувшини українських земель. Його біографія досліджувалася обмеженим колом науковців, а спогади сучасників та близьких не містили узагальнення чи аналізу життєвого шляху видатного земця. Навіть у наш час не вдалося заповнити лакуни, що були сформовані білими плямами біографії О. Ф. Ліндфорса у сферах його професійної діяльності та відносин з найближчим оточенням. Справедливо буде вказати, що так само це стосується і тематики вшанування пам'яті означеного громадського діяча земства Чернігівської губернії.

Як не дивно, але О. Ф. Ліндфорс залишив помітний слід у гончарному ремеслі регіону. Це було пов'язано першочергово з його опікою гончарними промислами Чернігово-Сіверщини, де він проводив активну земську діяльність. Зрештою, це віднайшло своє відображення у розвитку подій щодо вшанування його пам'яті опісля смерті.

До наукового обігу нами вводиться вкрай важливий епізод з повсякденності Чернігівського губернського земства – усунення проблем з відкриття однієї з гончарних майстерень на Чернігово-Сіверщині, яка повинна була носити ім'я О. Ф. Ліндфорса. З'ясування позиції щодо її відкриття Чернігівського губернського земства, Городнянського повітового

земства, а також найближчих родичів громадського діяча дозволить більш ґрунтовно вивчити значення його персони в історії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ми повинні визнати, що тематика вшанування пам'яті О. Ф. Ліндфорса ніколи не ставала предметом наукових досліджень. Якщо відкинути епізодичні згадки про окремі аспекти його діяльності ще у дореволюційних дослідженнях земського чи ліберально-конституційного руху, то біограм чи біографій О. Ф. Ліндфорса вкрай обмаль. По тематиці нашого дослідження одна з перших його біограм була представлена у праці М. І. Євсієнка «Словник видатних імен Городнянщини» 2002 р. [1]. У ній автор називає О. Ліндфорса засновником олешнянського гончарства. Звичайно, змістовий контекст твердження не відповідає дійсності, але відображає роль особи О. Ф. Ліндфорса у розвитку даного промислу у с. Олешня. Вперше відносно повна біографія земського діяча була складена О. Я. Рахном тільки у 2010 р. [5]. У своїй роботі автор відзначив не тільки ідеї О. Ф. Ліндфорса щодо розвитку гончарства у с. Олешня ще у 1870-х рр. [5, с. 145], але і згадав про вшанування його пам'яті відкриттям гончарної майстерні [5, с. 151–152]. У 2020 р. побачила світ й біографічна розвідка П. О. Юцевича щодо формування світогляду О. Ф. Ліндфорса, де містилась згадка про присвяту останньому гончарної майстерні у с. Олешня [8, с. 185]. Як стає помітно з вищевказаного, аспект вшанування пам'яті О. Ф. Ліндфорса через відкриття гончарної майстерні згаданий в абсолютній мізерії біографічних праць.

Однак, якщо звернутися до історіографії теми гончарства в с. Олешня, то одразу слід виокремити дослідження «З історії гончарства в Олешні» 1995 р. [4]. Дана розвідка найбільш ґрунтовно висвітлила аспекти діяльності О. Ф. Ліндфорса у підтримці гончарних промислів та вперше надала інформацію щодо процесу становлення Олешнянської гончарної майстерні, яка повинна була носити ім'я видатного земця. На жаль, робота не врахувала дослідження проблем та перепон у створенні закладу, через

що виявляється незрозумілою причиною доволі тривалої затримки у вшануванні пам'яті О. Ф. Ліндфорса.

Отже, **метою даної статті** є висвітлення проблеми реалізації заснування гончарної майстерні в с. Олешня, а також дослідження позиції щодо даної справи Чернігівського губернського земства, Городнянського повітового земства й найближчого оточення О. Ф. Ліндфорса.

Для виконання поставленої мети передбачено наступні **завдання**:

- визначити причини затримки ушанування пам'яті О. Ф. Ліндфорса через створення гончарної майстерні у с. Олешня Городнянського повіту;

- дослідити участь у цьому процесі Чернігівського губернського земства, Городнянського повітового земства, а також найближчого оточення видатного земця;

- висвітлити проблеми, через які задум не був реалізований у повній мірі й ім'я О. Ф. Ліндфорса перестало відігравати значущу роль у його функціонуванні.

Виклад основного матеріалу. Видатний громадсько-політичний діяч прожив недовге життя, але його діяльність в Чернігівському земському губернському зібранні (1874–1877 і 1880–1886 рр.) справила неабиякий вплив на становище місцевого населення. Ще на початку своєї діяльності, у 1874 р., О. Ф. Ліндфорс клопотав про створення гончарної школи, де б місцеві гончарі могли знайомитися з кращими способами виробництва [5, с. 145]. Такий намір був зумовлений не лише особистим бажанням «радикального адвоката», як називали Олександра Федоровича, а й об'єктивними причинами. Земля в Городницькому повіті Чернігівської губернії була не надто плодючою. Втім, після скасування кріпосного права селяни мали платити відкупну, розмір якої не був пов'язаний з потенціальним обсягом очікуваного врожаю. Такий порядок зовсім не сприяв покращенню економічного становища селян. У той же час, в означеній місцевості досить поширеним був гончарний промисел, а значить, досвідчені майстри були в зоні досяжності. Багаті родовища

високоякісної глини – ще один фактор, який був запорукою успішності такої справи.

У володінні Ліндфорсів знаходилося глиновище, в якому за тодішніми новітніми технологіями можна було б добувати сировину, не витрачаючи зайвих коштів на закупівлю і доставку. Однак бюрократія і спротив консервативно налаштованих членів земства завадили здійсненню цього практичного наміру. Незважаючи на пропозицію гласних Горднрянського повіту М. М. Євреїнова та М. М. Миклашевського вшанувати пам'ять небіжчика, «каким-либо общепольным делом ... устроить ремесленное училище или что-либо подобное» [2, с. 49], висунуту на засіданні Чернігівського земства 7 грудня 1890 року, заснування гончарні знову було відкладено. Більше 4 років потому і майже 20 років від народження ідеї в с. Олешня відбулось відкриття земської сільської гончарної школи. Збудовано її на спільні кошти землевласників Ліндфорсів-Русових, Городнрянського повітового та Чернігівського губернського земств.

Шлях до відкриття майстерні не був простим. «Устройство в с. Алешне уже предрешено губ. собранием 1892 года, разрешившим израсходовать на это дело 600 рублей, в добавление к тем 300 рублям, которые дало для той же цели Городницкое земство, и другими 300, обещанными г.г. Линдфорсами. Губернская управа имела полномочия приступить к постройке, но воздержалась от этого по многим причинам». Перша причина – затримка командированого на навчання до Московського училища агента П. М. Пашутинського, з поверненням якого можна було би починати будівництво і закупівлю обладнання. Друга – недостатній інтерес до розпочатої справи з боку повітового земства, яке замість підготовки місця і матеріалів для будівництва чекало розрахунків і планів від свого агента [3, с. 256].

Незважаючи на ухвалу, справа не рухалася далі асигнованих Городнрянським зібранням у 1892 р. 300 рублів. «Как ни странно, но в этом году Городницкое земство как-то индифферентно отнеслось к

предполагаемому устройству гончарной мастерской в с. Алешне, – до того индифферентно, что ни управа ни одним словом не заикнулась собранию 1893 года о том, в каком положении стояло дело с мастерскою в то время, ни в среде собрания никто не проявил интереса к судьбе этой земской попытки» [3, с. 255].

Після доповіді П. М. Пашутинського на колегіальному земському зібранні виникла ще одна причина для зволікання: «К мастерской приступить сразу же не решились, так как всем ясен был факт, что о немедленном применении артельного начала нечего и думать; устройство же мастерской на каком-либо другом начале не рисовалось в достаточно ясных чертах» [3, с. 257].

«Чтобы окончательно выяснить вопрос о возможности осуществления гончарной мастерской земской в с. Алешня, где по видимому обстоятельства складывались наиболее благоприятно в этом смысле, губернская управа послала г. Пашутинского в с. Алешню на более или менее постоянное житье, предоставив ему, с одной стороны, путем личного ознакомления с местными кустарями определить их потребность в улучшениях, помогать им посильно в удовлетворении этих потребностей, насколько это заключается в пределах технических указаний, и пытаться склонить кустарей к мысли об устройстве артельной мастерской; с другой стороны, г. Пашутинскому было поручено, путем сношения с местными владельцами, выяснить те условия, на которых могла-бы быть устроена мастерская в с. Алеши при их помощи» [3, с. 258–259]. Результатом розвідки став висновок про відсутність достатніх підстав для розпочинання такої справи. Це проявлялося у неготовності самих олешнянських кустарів, а також додаткових обставин, що склалися довкола ситуації.

У той же час, міркування щодо влаштування гончарні П. М. Пашутинський виклав у доповідній записці, надісланій до губернської управи: «гончарня в с. Алеши должна быть маленьким заводом не просто кустарного типа, а капиталистического – с наемными рабочими;

производство в ней должно быть организовано на началах разделения труда, – впрочем, с тем, чтобы рабочие, изучившие ту или иную специальность, чередовались-бы между собою, пока не усвоили бы себе поочередно всех специальностей» [3, с. 259]. Останніх нараховувалося дев'ять, однак П. М. Пашутинський їх, на жаль, не перераховував.

Метою земської управи стало створити не просто школу гончарної справи, а промисловий об'єкт, який би приносив значний прибуток. У цьому плані артільна праця виявлялася найвигіднішою, тож було надано зусиль до саме такого способу організації виробництва. «Губ. управа полагает, что лишь тогда может идти речь о прибыли, когда мастерскою будет заведывать организованная артель. До того-же времени мастерская будет просто учебной земской мастерской, а не промышленным предприятием» [3, с. 271]. Але в ході суперечок губернське земське засідання дійшло такою висновку і ухвалило рішення: «Предлагаемая земская гончарня будет не полу-коммерческим, полу-учебным заводом, а учебною мастерскою частного типа... Признав, что учебная мастерская не может иметь целью утилизацию основного капитала в наибольшей степени, другими словами – наращение прибылей на капитал, управа сочла возможным отступить от стройной системы коммерческого предприятия... управа решила высказаться за то, чтобы в распоряжении заведывающего мастерской П. Пашутин[ского] состояло 2 мастера на главные работы, двое подростков и сторож для охранения мастерской и находящихся при ней материалов, а также для разных хозяйственных работ: распила дров, подвоза глины, отопления горна и проч.» [3, с. 263].

За планом, гончарня мала бути збудована у формі літери Г, з облаштуванням цегляного горну в довшій його частині. Для потреб виробництва мали бути зведені склад для дров, колодязь, склад готової продукції і помешкання для приїжджих гончарів. По периметру планувалося поставити огорожу [3, с. 265–266]. Все це потребувало чималих витрат.

Згідно до розрахунків, утримання гончарної майстерні у 1894 р. з урахуванням її облаштування, придбання інвентаря, платні П. М. Пашутинському становила 2592 рубля. Цю суму було надано земським зібранням [3, с. 269].

З боку спадкоємців О. Ф. Ліндфорса за надання необхідних для будівництва деревини, цегли для горна, прав користування глинищем, місця для забудови і 30 рублів було висунуто такі умови:

«1) Мастерской должно быть присвоено имя А. Ф. Линдфорса;

2) Если губернское земство, по каким-нибудь причинам, не найдет возможным устроить завод на артельных началах теперь-же, то впоследствии предприятие должно получить этот характер во всяком случае [...]

4) Чистая прибыль от производства мастерской, без всяких отчислений, должна поступать на расширение и улучшение гончарного производства в с. Алешне.

5) Мастерская не может быть передана частному владельцу – ни путем продажи, ни путем аренды – без согласия на то жертвователей» [2, с. 269–270].

Те, що гончарна майстерня таки отримала присвяту О. Ф. Ліндфорсу, свідчить телеграма його сестри С. Ф. Русової (уродженої Ліндфорс) [4, с. 41].

З боку губернського земства також було вжито заходів щодо запобігання юридичній вразливості артільного підприємства. Була потреба завадити переходу прибуткового підприємства до приватних рук, спричиненого спадкоємцями О. Ліндфорса, від чого б, безумовно, постраждали робітники. «Остается лишь для земства и себя также гарантировать, если бы наследники г-на Линдфорса или лица, которым перейдут их имущественные права, захотели предоставить мастерскую в чьи-либо частные руки, которые могли бы пользоваться ею как заведением промышленным, в чисто личных целях. В какой форме могла бы

выразиться эта гарантия, это может быть поручено соглашению губ. управы с жертвователями при заключении формального договора» [3, с. 271].

У результаті підготовки, що суттєво затягнулася через будівництво приміщень, установа імені О. Ф. Ліндфорса була офіційно відкрита лише 26 лютого 1895 р. На урочистому відкритті була виголошена промова голови Чернігівської губернської земської управи В. М. Хижнякова, у якій зазначалося, що це буде перша земська гончарська школа у Чернігівській губернії [3, с. 166–167].

Майстерня являла собою за спогадами сучасників гарно оздоблений будинок під жовтим дахом, що розташувався в південній частині селища при в'їзді в нього з м. Ловинь [4, с. 40]. У ньому розміщувався триповерховий горень, випарювальня сковорода, приміщення для розмелювання глини на жорнах, пристосування для відмулювання глини, та просушки готових виробів. У самій же майстерні було встановлено для виготовлення горщиків круги разом зі знаряддями для ліплення з глини різних фігур [4, с. 40–41].

Свідчення про діяльність олешнянської гончарні знаходимо в дослідницьких розвідках того часу. У 7 томі книги «Россия. Полное географическое описание нашего отечества: Настольная и дорожная книга для русских людей» за 1903 р. маємо таке зауваження: «В селе Алешня Черниговским земством содержится учебная гончарная мастерская, при которой работает алешнянская гончарная артель, изготавливающая, кроме простых изделий, и более сложныя и оригинальныя, как напр. чайники, кофейники, графины, сахарницы, поросятницы, чашки и чайныя блюда и т.д.» [6, с. 183]. Таке виробництво є можливим завдяки багатим родовищам особливої фаянсової вогнетривкої глини і високій якості звичайного глею, вироби з якого «совсем не страдают от быстрой перемены температуры: она вынимается из печи до того раскаленной, что в утренних сумерках кажется красной, и в таком состоянии даже зимой укладывается на возы, не давая при охлаждении трещин» [6, с. 183]. Таке спостереження підкреслює

доцільність ліндфорсового наміру розвивати гончарне ремесло саме в цьому районі – не лише через недостатню родючість тамтешніх земель, а й через гідну альтернативу, яка би дала змогу поліпшити рівень життя селян.

Подальша доля омріяної О. Ф. Ліндфорсом школи була складною. Для продовження існування розпочатого підприємства потрібна була людина, що мала би такий же практичний розум, відданість справі і завзятість, які відрізняли О. Ф. Ліндфорса. У помірно-конституціоналістському журналі «Русская мысль» за 1904 р., відображено становище майстерні по 9 роках від її заснування: «в одном из сел устраивается гончарная учебная мастерская (с. Алешня, Городницкаго уезда) [...]. Но совершенная неопределенность задачи и неудачный выбор лица, руководящего делом, очень скоро погубили гончарню (давно уже переданную губернским земством уезду)» [7, с. 115].

Висновки. Як і всі справи, над якими не здійснює контроль посправжньому зацікавлена людина, учбова земська гончарна майстерня зазнала занепаду. З одного боку, повітове і губернське земство не мали власного зиску від цієї справи. З іншого, П. М. Пашутинський, що був призначений завідуючим майстернею, зовсім інакше уявляв собі її організацію, а також не міг втілити свої плани через рішення земської управи. Спадкоємці О. Ф. Ліндфорса, які за умовами договору мали право на 50% вартості гончарні у випадку її продажу, не переймалися розвитком справи свого родича. Втім, с. Олешня й досі відоме майстерністю місцевих гончарів і особливою якістю виробів. І в селі більшість сучасних умільців з гончарства є спадкоємцями знань вихованців гончарної майстерні імені О. Ф. Ліндфорса.

Таким чином, справа створення такого закладу, хоч і зазнала успіху, втім не реалізувала всі можливості. Увіковічення пам'яті О. Ф. Ліндфорса було виконане у доволі оригінальний спосіб, втім, з огляду на минулі роки, не змогло уберегти той першопочатковий зміст присвяти для нащадків. Ще у дореволюційну добу спеціалізовані видання оминали вказувати присвяту

майстерні в честь О. Ф. Ліндфорса, що породжувало швидке забуття. Втім, місія історика вимагає від нас вказати на історичну справедливість і відновити добре ім'я О. Ф. Ліндфорса як одного з ініціаторів створення гончарної майстерні в Олешні.

Список використаних джерел та літератури

1. Євсієнко М. І. Словник видатних імен Городнянщини [Електронний ресурс]. Інтернет-музей Городнянщини : сайт. URL: [http://gorodnia-museum.edukit.cn.ua/Files/downloads/Словник%20видатних%20імен\(2\).pdf](http://gorodnia-museum.edukit.cn.ua/Files/downloads/Словник%20видатних%20імен(2).pdf)
2. Земский сборник Черниговской губернии. 1891. № 4–5. Приложения.
3. Земский сборник Черниговской губернии. 1895. №1–3. Приложения.
4. Куценко Т. З історії гончарства в Олешні. *Сіверянський літопис*. 1995. №2. С. 38–43.
5. Рахно О. Чернігівський губернський земський гласний О. Ф. Ліндфорс (До 120-х роковин від дня смерті). *Сіверянський літопис*. 2010. №4–5. С. 142–153.
6. Россия. Полное географическое описание нашего отечества : Настольная и дорожная книга для русских людей : [В 19-ти т.] / Под ред. В. П. Семенова и под общ. руководством П. П. Семенова, вице-пред. Русского геогр. о-ва и проф. В. И. Ламанского, пред. Отд-ния этнографии Русского геогр. о-ва ; Предисл. Вениамин Семенов. Санкт-Петербург : А. Ф. Девриен, 1899–1914. Т. 7 : Малороссия : [Полтавская и Черниговская губ.] / Сост. Б. Г. Карпов, А. Я. Пора-Леонович, Ф. А. Виноградов [и др.]. 1903. X, 518 с.
7. Русская мысль : Ежемесячное литературно-политическое издание. 1904. Т. 25. Вып. 11–12.
8. Юцевич П. Формування життєвої позиції О. Ф. Ліндфорса під впливом внутрішньополітичної ситуації в Російській імперії XIX ст. *Сіверянський літопис*. 2020. №1. С. 179–187. DOI: 10.5281/zenodo.3732619.

References

1. Yevsiienko, M. (2002). Slovnyk vydatnykh imen Horodnianshchyny [Dictionary of outstanding names from Horodnia region]. *Internet-museum of Horodnia reg.* Retrived from [http://gorodnia-museum.edukit.cn.ua/Files/downloads/Словник%20видатних%20імен\(2\).pdf](http://gorodnia-museum.edukit.cn.ua/Files/downloads/Словник%20видатних%20імен(2).pdf)
2. Zemskij sbornik Chernigovskoj gubernii [Zemsky collection of the Chernigov province]. (1891). № 4–5. Applications.
3. Zemskij sbornik Chernigovskoj gubernii [Zemsky collection of the Chernigov province]. (1895). № 1–3. Applications.

4. Kutsenko, T. (2002). Z istorii honcharstva v Oleshni [From the history of pottery in Oleshnia]. *Siverianskyi litopys – Siverian Chronicle*, 2, 38–43.

5. Rakhno, O. (2010). Chernihivskiyi hubernskiyi zemskiyi hlasnyi O. F. Lindfors (Do 120-kh rokovyn vid dnia smerti) [Chernihiv Provincial Vowel A. Lindfors (To the 120th Anniversary of Death)]. *Siverianskyi litopys – Siverian Chronicle*, 4–5, 142–153.

6. Rossiya. Polnoe geograficheskoe opisanie nashego otechestva : Nastolnaya i dorozhnaya kniga dlya russkih lyudej : V 19-ti t. [Russia. Full geographical description of our fatherland : Handbook and road book for Russian people : In 19 vol.]. (1903). Vol. 7. St. Petersburg, Russian Empire : A. F. Devrien.

7. Russkaya mysl : Ezhemesyachnoe literaturno-politicheskoe izdanie [Russian Thought: Monthly Literary and Political Edition]. (1904). Vol. 25. Is. 11–12.

8. Yutsevych, P. (2020). Formuvannia zhyttievoi pozytsii O. F. Lindforsa pid vplyvom vnutrishnopolitychnoi sytuatsii v Rosiiskii imperii XIX st. [The formation of A. Lindfors' life position under the influence of internal political situation in the Russian Empire of the 19th century]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 1, 179–187. DOI: 10.5281/zenodo.3732619.

Рецензент:

**Клапчук С.М., д.і.н., професор
Кучер В.І., д.і.н., професор**

Надійшла до редакції 19.08.2020 р.